

Sykdomsbyrde måler hvor mange friske leveår som går tapt i en befolkning i løpet av et bestemt år som følge av for tidlig død eller redusert helse. Det samlede målet på sykdomsbyrde (DALY) beregnes som summen av tapte leveår (YLL) og år levd med helsetap (YLD).

Hvordan beregnes sykdomsbyrde?

Tapte leveår (YLL, Years of Life Lost): Mål på dødelighet. Beregnes ved å telle opp antall dødsfall et bestemt år og summere den forventede gjenstående levetiden som gikk tapt. Den gjenstående levetiden er basert på en global referanse for forventet levealder.

År levd med helsetap (YLD, Years Lived with Disability): Mål på helsetap. Beregnes ved å multiplisere forekomsten av sykdommen et bestemt år med alvorlighetsgrad. En sykdom gir mange år med helsetap i befolkningen dersom den er hyppig forekommende, langvarig eller alvorlig, eller en kombinasjon av disse.

Helsetapsjusterte leveår (DALY, Disability-Adjusted Life Years): Samlet mål på sykdomsbyrde. Summen av tapte leveår (YLL) og år levd med helsetap (YLD). Viser hvor mange friske leveår som går tapt i en befolkning på grunn av tidlig død eller redusert helse.

Alle rater er aldersstandardiserte per 100 000 innbyggere til GBDs standardbefolkning. Sammenligninger mellom fylket og landet er basert på disse aldersstandardiserte ratene, og signifikans vurderes ut fra 95 % usikkerhetsintervall.

Kilde: Global Burden of Disease (GBD 2023).

Tapte leveår

Ifølge GBD døde det i 2023 4 043 mennesker i Vestfold og Telemark, som tilsvarte 67 081 tapte leveår. Vestfold og Telemark hadde den høyeste aldersstandardiserte YLL-raten blant de 11 fylkene, 9,5% høyere enn landsgjennomsnittet. Kreft var den største enkeltårsaken (32,7% av alle YLLs), etterfulgt av hjerte- og karsykdom (17,6%) og nevrologiske sykdommer (7,9%) (figur 1). Blant de ti største årsakene var YLL-raten i Vestfold og Telemark statistisk signifikant høyere enn landet som helhet for kreft, selvskaade og vold, samt utilsiktede skader (figur 1).

Ikke-dødelige helsetap

I 2023 var den aldersstandardiserte YLD-raten i Vestfold og Telemark 11 263 per 100 000, på nivå med landsgjennomsnittet (11 266). Psykiske lidelser (22,7%), muskel- og skjelettsykdommer (17,2%) samt utilsiktede skader (12,1%) var blant de største bidragene (figur 1). For de ti største årsakene var YLD-raten i Vestfold og Telemark ikke statistisk signifikant forskjellig fra landet som helhet (figur 1).

Helsetapsjusterte leveår

I 2023 var den aldersstandardiserte DALY-raten i Vestfold og Telemark 19 792 per 100 000, den høyeste blant de 11 fylkene. Kreft (15,4%), psykiske lidelser (12,7%) og hjerte- og karsykdom (9,8%) var de viktigste bidragene. Kreft og hjerte- og karsykdom bidrar hovedsakelig gjennom YLL. Årsaker som i større grad påvirker YLD, som psykiske lidelser og muskel- og skjelettsykdommer, bidro også vesentlig (figur 1). Blant de ti største årsakene var DALY-raten i Vestfold og Telemark statistisk signifikant forskjellig fra landet som helhet for kreft (figur 1). Fordelingen av samlet sykdomsbyrde over alle aldre (ikke aldersstandardisert) vises i figur 2.

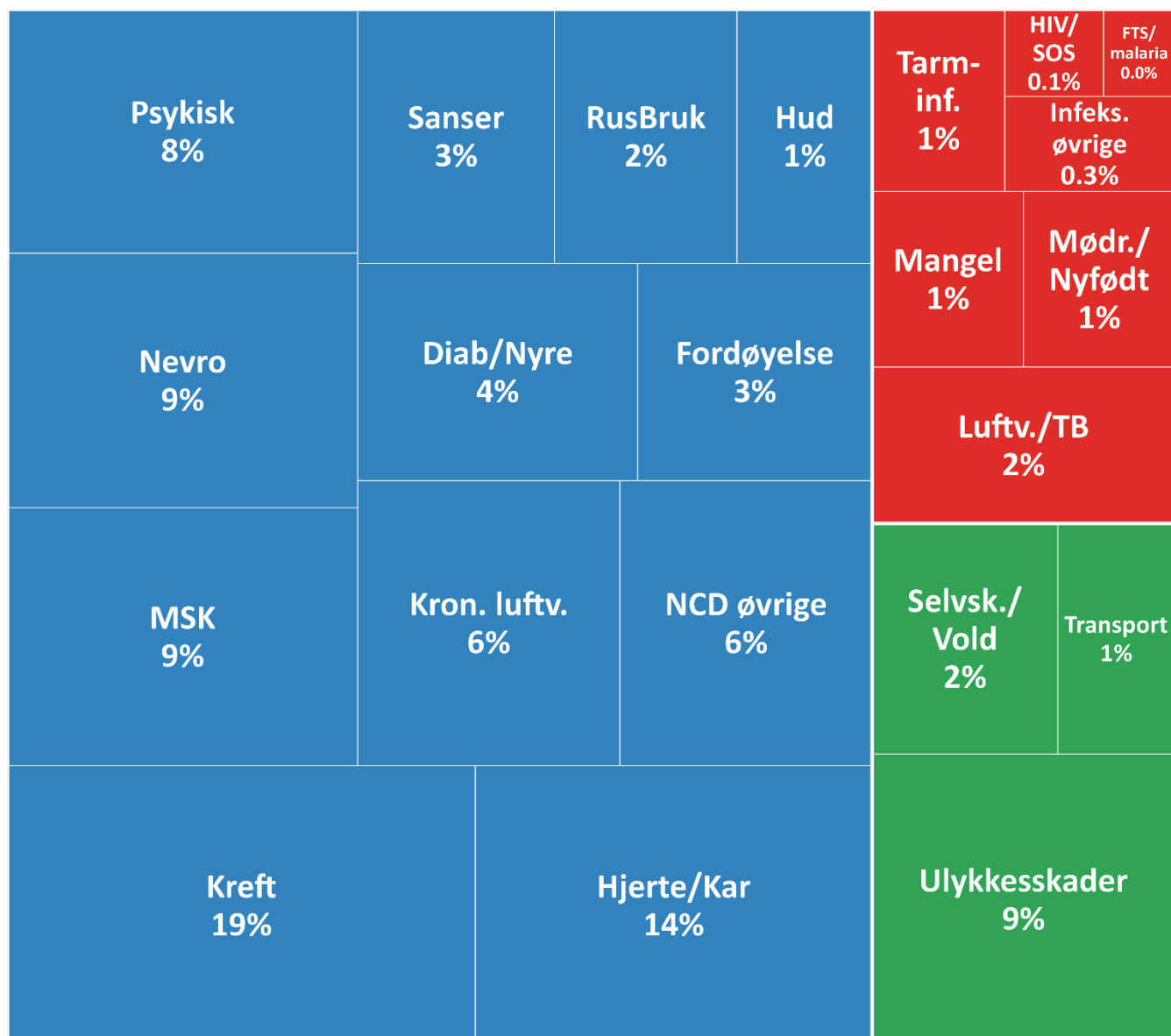
Risikofaktorene for DALY

De tre største risikofaktorene i Vestfold og Telemark var tobakk, høy kroppsmasseindeks (BMI) og høyt blodsukker (figur 1). Blant de ti største risikofaktorene for DALY i Vestfold og Telemark var det ingen statistisk signifikant forskjell fra landet som helhet (figur 1). Tobakk forklarte om lag 5%, høy BMI 5% og høyt blodsukker 5% av de totale DALY. Alle tre påvirker både YLL og YLD, med størst effekt på YLL.

Det har vært en betydelig nedgang i sykdomsbyrden fra tobakk, høyt blodtrykk, høyt kolesterol og kosthold. Samtidig øker sykdomsbyrden fra høy BMI, høyt blodsukker, alkoholbruk og lav beinmineraltetthet. Samlet tyder dette på at sykdomsbyrden i økende grad knyttes til kroniske og livsstilsrelaterte helseutfordringer som gir redusert helse over tid, snarere enn faktorer som i større grad påvirker dødelighet.

Type	Årsak	Antall per 100 000 innbyggere		Sykdomsbyrdebarometer
		Vestfold og Telemark	Norge	
Tapte leveår (YLL)	Kreft	2792 [2640, 2911]	2539 [2400, 2640]	
	Hjerte- og karsykdom	1499 [1341, 1598]	1440 [1280, 1536]	
	Nevrologiske sykdommer	675 [440, 1144]	649 [416, 1112]	
	Selvskade og vold	578 [521, 645]	476 [434, 523]	
	Kroniske luftveissykdommer	547 [495, 609]	478 [431, 530]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	459 [413, 522]	418 [374, 485]	
	Utsiktede skader	420 [382, 454]	360 [326, 389]	
	Rusbrukslidelser	293 [243, 349]	265 [233, 303]	
	Fordøysessykdommer	279 [251, 312]	253 [226, 281]	
	Infeksjoner i luftveiene og tuberkulose	248 [215, 277]	239 [208, 267]	
År levd med helsetap (YLD)	Psykiske lidelser	2450 [1778, 3183]	2452 [1767, 3181]	
	Muskel- og skjelettsykdommer	1857 [1349, 2515]	1858 [1358, 2531]	
	Utsiktede skader	1309 [914, 1803]	1289 [903, 1778]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	993 [689, 1384]	1028 [715, 1424]	
	Nevrologiske sykdommer	954 [665, 1249]	955 [683, 1276]	
	Kroniske luftveissykdommer	486 [343, 642]	487 [342, 643]	
	Diabetes og nyresykdommer	415 [296, 568]	397 [283, 537]	
	Hjerte- og karsykdom	397 [291, 537]	400 [293, 537]	
	Rusbrukslidelser	393 [280, 499]	386 [274, 496]	
	Sykdommer i hud og underhud	333 [224, 476]	334 [225, 480]	
Sykdomsbyrde (DALY)	Kreft	2980 [2792, 3115]	2710 [2554, 2835]	
	Psykiske lidelser	2451 [1780, 3184]	2452 [1768, 3182]	
	Hjerte- og karsykdom	1896 [1688, 2066]	1840 [1646, 2006]	
	Muskel- og skjelettsykdommer	1893 [1389, 2553]	1888 [1390, 2560]	
	Utsiktede skader	1730 [1335, 2221]	1649 [1267, 2135]	
	Nevrologiske sykdommer	1629 [1232, 2184]	1604 [1199, 2159]	
	Andre ikke-smittsomme sykdommer	1452 [1147, 1834]	1446 [1145, 1816]	
	Kroniske luftveissykdommer	1032 [889, 1211]	964 [819, 1146]	
	Rusbrukslidelser	686 [559, 810]	651 [531, 767]	
	Diabetes og nyresykdommer	661 [529, 811]	614 [494, 756]	
Risikofaktorer (DALY)	Tobakk	1194 [910, 1569]	1086 [820, 1419]	
	Høy kroppsmasseindeks (BMI)	967 [390, 1594]	949 [364, 1525]	
	Høyt blodtrykk	930 [701, 1127]	901 [640, 1114]	
	Høyt blodsukker	915 [719, 1171]	885 [709, 1119]	
	Kostholds faktorer	888 [459, 1230]	837 [434, 1179]	
	Yrkes faktorer	670 [388, 994]	631 [347, 967]	
	Overgrep og mishandling i barndom	535 [276, 855]	516 [263, 845]	
	Høy alkoholbruk	514 [408, 634]	478 [374, 592]	
	Bruk av illegale rusmidler	512 [421, 606]	488 [411, 576]	
	Høyt kolesterol	430 [285, 600]	415 [277, 576]	

Figur 1. Sykdomsbyrdebarometer. Rater per 100 000 innbyggere, aldersstandardisert (GBD 2023). Grå linje: variasjon mellom laveste og høyeste fylkesverdi. Rød vertikal linje: landsgjennomsnitt. Sirkel: Vestfold og Telemark. Fargekode – rød: signifikant høyere enn landet; grønn: signifikant lavere; gul: ikke signifikant forskjell. For risikofaktorer vises DALY-forklart rate. Signifikans etter GBD-metode (95 % usikkerhetsintervall).

Figur 2. Figuren viser andel av samlet sykdomsbyrde (DALY) i Vestfold og Telemark fylke tilskrevet 22 sykdomsgrupper (begge kjønn og alle aldre). Sykdomsbyrde omfatter både tapte leveår på grunn av tidlig død og år levd med redusert helse. Hver rute representerer en sykdomsgruppe, og størrelsen på rutene viser hvor stor del av den totale sykdomsbyrden de står for. Forkortelser: Hjerte/Kar = hjerte- og karsykdom, Kron. Luftv. = kroniske luftveissykdommer, Diab/Nyre = diabetes og nyresykdommer, MSK = muskel- og skjelettsykdommer, Nevro = nevrologiske sykdommer, RusBruk = rusbrukslidelser, Kreft = kreft (alle typer), Sanser = hud- og underhudssykdommer, Hud = sykdommer i hud og sanseorgan, Fordøyelse = fordøyelsessykdommer, Psyisk = psykiske lidelser, NCD øvrige = andre ikke-smittsomme sykdommer, Tarm-inf. = tarminfeksjoner, Infeks. øvrige = andre infeksjonssykdommer, Luftv.TB = infeksjoner i luftveiene og tuberkulose, Mødr./Nyfødt = mødre- og nyfødtsykdommer, FTS/malaria = forsømte tropiske sykdommer og malaria, HIV/SOS = HIV og seksuelt overførbare sykdommer, Mangel = underernæring, feilernæring og mangelsykdommer, Ulykkesskader = utilsiktede skader, Transport = transportskader, Selvsk./Vold = selvskade og vold.